

“İyi İnsan” Kimdir?

“İyi insan” hemen hepimizin dilinde bir övgü nitelemesidir. Çevremizde iyi insanlar olsun, arkadaşlarımız iyi kimseler olsun isteriz. Peki, kimdir iyi insan? Neye göre, kime göre iyidir? İyi olabilmenin ölçüsü nedir?

İtiraf edelim ki, “iyi insan” ifadesini çok kullanıyor olsak da üzerinde çok durup düşündüğümüz söylenemez. Çoğunluk, genellikle kendisine yardımı dokunan, kibar ve saygılı birine iyi insan der ve iyi kavramını şahsî fayda ve ölçüleriyle belirlediğinin farkında olmaz. Oysa bizim iyi insan saydığımız birini bir başkası böyle görmeyebilir. Mesela çok açık sözlü olmayı, tartışmacı bir üslubu benimsemeyi meziyet kabul edip kişinin dürüstlüğüne yormak da mümkün, kusur kabul edip nezaketsizliğine vermek de... Şu halde iyiyi “beğenilen vasıflarda olan” şeklinde tanımlayıp beğeniyi insanların kişisel yaklaşımına bıraktığımız müddetçe, “iyi” ve “iyi insan” kavramlarını doğru bir şekilde tanımlamamız mümkün değil. İyiyi tanımlamak için “hayırlı, faydalı, güzel” karşılıklarını vermemiz de meseleyi çözmez. Aynı davranış için birine “dürüstlük”, diğerine “kabalık” dedirten bir keyfîlik, hiç şüphesiz bu kavramlara da kendince anlamlar yükleyecektir. Kaldı ki belli davranışların iyiliği hususunda ittifak olsa bile, bu birkaç iyi davranışın kişileri her bakımdan iyi insan sınıfına dâhil etmeyeceği açıktır.

Önce Müslüman olmak

İslâm’a göre iyi insan olabilmenin itikat, ibadet, ahlâk ve muamelâtla ilgili şartları var. Ama ön şart Müslüman olmaktır. Müslümanlık iyi insanlar zümresine katılmak için girilmesi gereken kapının anahtarıdır. Müslüman olmak iyi insan olmanın ön şartıdır, ancak yeter şartı değildir. “Ben Müslümanım” diyen birisi iyi insan olma imkânını yakalamıştır sadece. Bundan sonra alınması gereken yolu kat etmedikçe, yani Müslümanlığının icaplarını yerine getirmedikçe iyi insan sıfatını hak edemez. Nitekim Müslüman olduğunu söyleyen herkesin iyi insan diye nitelendirilemediği acı ama gerçektir.

Musallâdaki cenazeler için hoca efendilerin “Merhumu nasıl bilirsiniz?” sualine karşı, tabîî ki öleni tanımak şartıyla, hem bir dua hem de hüsnü zan ifadesi olarak “İyi biliriz” derken sarf ettiğimiz “iyi” lafzı ile ölen kişinin “Müslümanlığı” kastedilir. Zira “Nasıl bilirsiniz?” sorusu zannedildiği gibi ölen kişinin ahlâken sorgulanmasına davet değildir. “*Onun Müslüman olduğuna şahadet eder misiniz?*” demektir.

Başkalarının hüsnü zannını bir yana bırakıp, gerçekten iyi insan olabilmek için Müslüman olduktan sonra neler yapılması gerekir? Bu konuya geçmeden önce akıllara takılabilecek bir soruya yeri gelmişken cevap arayalım. Müslüman olmak iyi insan olmanın ön şartı ise başka dinlerin mensupları veya inançsız kimseler arasında bizim de iyi kabul ettiğimiz davranışlar sergileyenlere “iyi insan” diyemez miyiz? Belki biz diyebiliriz ama Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette iyilikler, yani ahlâk ölçüleri, iyilikler veya salih ameller, iyi insan olmanın gerekleri olarak sayılırken, her zaman en başta “iman etmek” şartı zikredilir.

Bu neden böyledir, meselenin başka incelikleri var mıdır? Bu soruları ‘gerçek iyi’yi en kapsamlı biçimde tarif eden Bakara suresi 177. ayetinin ışığında cevaplayıp anlamaya çalışalım.

İyilikler imanın tezahürüdür

O ayette şöyle buyuruluyor:

“Yüzlerinizi doğuya ya da batıya çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik, (insanı gerçek iyiliğe ulaştıran tutum ve davranışlar);

- Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, (Allah’ın indirdiği) kitaplara ve peygamberlere iman etmek;
- Mala duyulan sevgiye rağmen onu akrabalar, yetimler, düşkünler, yolda kalmışlar, (ihtiyacından dolayı) isteyenler ve (özgürlüklerine kavuşsun diye) köleler için harcamak;
- Namazı dosdoğru kılmak,
- Zekâtı vermek,
- Verilen sözü tutmak;
- Zorda, darda ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabretmektir.

İşte (ancak böyle davrananlar) takva sahibi ve sâdik olanlardır.”

Dikkat edilirse ayet-i kerimede “gerçek iyilik” öncelikle iman esaslarına bağlanmış. Ayet-i kerimede sayılan hayır, hasenat, ibadet ve salih ameller ise imanın dışı yansımasıdır diyebiliriz. Dolayısıyla iman olmazsa, onun tezahürü de olmaz. İmansızlığa rağmen iyi gibi görünen davranışlardan söz ediliyorsa, bunlar muhtemelen nefsanî çıkarlarla ilgili bir takım hesapların yahut çevre baskısının eseridir; samimiyetten yoksundur.

İman diri bir kalbin fiili olduğuna göre, imanı olmayanın kalbi yoktur ki samimiyeti olsun. Böylelerinin iyiliklerini tamamıyla rol davranışlar saymayıp belki vicdanı yatıştırma çabası olarak değerlendirmek gerektiği ileri sürülebilir. O takdirde de vicdan rahatsızlığını bastırmaya çalışmak yerine o rahatsızlığın sebebini araştırmaya, iman etmeye yönelmenin daha doğru bir tutum olacağı hatırlanmalıdır.

Esasen imansızlık bize bunca nimeti bahşeden Cenab-ı Mevlâ'ya nankörlüktür. Her şeyimizi borçlu olduğumuz Âlemlerin Rabbine şükretmeyi aklına bile getirmeyen birinin, sebebi ve maksadı ne kadar masumane olursa olsun, beğenilen birkaç davranışından hareketle iyi insan olduğuna hükmetmek insafli bir yaklaşım mıdır?

İnsaniyet yetmiyor

Elbette Müslüman olmadığı halde hiçbir beşerî hesap ve beklentiye girmeden dürüst davranmaya, başkalarına yardım etmeye çalışan; tavırlarında herhangi bir samimiyetsizlik alameti görülmeyen son derece makul insanlar da olabilir. Bunlar, içinde buldukları ortama, yanlış inanç veya inançsızlıklarına rağmen fitratlarını kısmen de olsa muhafaza edebilen kimselerdir. İnsaniyet vasıflarını büsbütün yitirmedikleri için böylelerinden zaman zaman iyilik ve güzellikler ortaya çıkabilir.

Ancak fitrat temizliği ve insaniyet, İslâmî tebliği anlamayı, üzerinde düşünmeyi ve iman etmeyi kolaylaştıran bir imkân olması bakımından değerli ve önemlidir. Bu yüzden İslâm'ı tereddütsüz kabul eden ilk Müslümanların cahiliye hayatlarında da seviyeli, doğru düşünebilen, derinlikli ve hayırsever insanlar olması tesadüf değildir. Fakat onların bile iyi ve güzel insanlar olmalarının asıl sebebi imanlarıdır.

Ehl-i Sünnet âlimleri, imanla şereflemedikçe ne insaniyetin ne de insanî meziyetler türünden olumlu davranışların kişiyi ahirette kurtarmaya yetmeyeceği görüşündedir. Bu sebeple, iman etmediği veya açıkça işlediği günahlarda ısrar ettiği halde, ara sıra insanlığını hatırlayıp sergilediği iyiliklerden dolayı bir kişiye “cömert insan”, “yardımsever insan”, “sözünün eri insan” demekte bir mahzur yoktur ama dinimizdeki anlamıyla “iyi insan” demek uygun değildir.

İyi yanlı yönlerde aramak

Bazen “Hangi dinden, hangi görüşten olursa olsun, insanlık önemli” gibi, “insanlığın ortak değerleri” gibi kulağa hoş gelen cümleler kurulur. Bu sözler, İslâmî ölçülerin dışında yönelmemiz gereken başka sahih iyi’lerin olduğunu düşündürebilir. Bakara suresinin yukarıda mealini verdiğimiz 177. ayetinin girişinde, bu hususta bir ikaz da vardır. Ayetteki “Yüzlerinizi doğuya ya da batıya çevirmeniz iyilik değildir.” ibaresi, genellikle kible değişikliği üzerine Yahudi ve Hristiyanların ifsadı bağlamında tefsir edilmiştir. Kible, teveccüh edilen bir yön olduğu kadar bir değerler manzumesidir de. Nitekim bazı müfessirler ayetin bu ibaresini, “İyiliği Allah Teâlâ’nın tarifi dışında başka yön, inanç veya kültürlerde aramayın” şeklinde anlamışlardır. Çünkü böyle bir yönelme birçok Müslümanda “Benim kalbim temiz, kötülük düşünmüyorum” avuntusuyla ibadetlerin terki gibi bir düşünceye yol açmakta, boş bir iddiaya dayalı kalp temizliğinin iyi insan olmaya yettiği zannını uyandırmaktadır.

Hâlbuki yukarıda zikrettiğimiz ayette namaz ve zekât özellikle vurgulanarak ibadet mükellefiyetini yerine getirmek iyi insan olmanın şartları arasında sayılmıştır. Üstelik gerçekten temiz bir kalpte Allah Teâlâ’ya hakkıyla iman vardır. Temiz bir kalbin imanı da birer şükür ifadesi olan ibadetler halinde mutlaka dışa yansır. “Namaz niyaz, oruç önemli değil; önemli olan kalp temizliğidir; insanın içinde kötülük bulunmamasıdır” düşüncesi nefsin ve şeytanın aldatmacasıdır. “Benim kalbim temiz!” iddiası dinen hiçbir geçerlilik taşımadığı gibi, edebe de aykırıdır. Çünkü böyle bir iddia aynı zamanda nefsi temize çıkarmak anlamına gelir. Oysa iyi insanın önemli bir vasfı da sürekli olarak nefsin kusurlu görmesi, ibadet ve iyiliklerini yetersiz bulmasıdır.

Kötü örnekleri gördükçe

İyi insan başkalarının kusurlarını değil, kendi kalbini gözetir. “Benim kalbim temiz!” iddiasıyla ibadetsiz bir İslâm icat edenlerin gerekçesi, genellikle ibadetlerini şeklen yerine getiren fakat İslâm’ın ruhuna uymayan kötü fiilleri de işleyen bazı Müslümanların tutarsızlığıdır. Fakat “Falan kişi namaz kılıyor ama şu kötülükleri de yapıyor. Ben namaz kılmasam da böyle kötülükler yapmıyorum” diyerek ibadetleri terk etmek için başkasının kusurlarından hareketle mazeret üretmek daha vahim bir tutarsızlıktır. Zira herkes kabul eder ki, kötü örnekten örnek olmaz. Müslüman bir kimse de günah işleyebilir. O kişinin yaptığı ibadetle işlediği günah arasında zıtlık yerine bir paralellik görerek sebep sonuç ilişkisi kurmak hiçbir mantıkla

bağdaşmaz. Zaten kalbi gerçekten temiz olan iyi insanlar, ibadet, taat, ahlâk, salih amel ve hayır hasenat hususunda kendilerinden aşağıda olanlara değil, kendilerinden yukarıda olan güzel örneklerle bakar, onlar gibi olmaya çalışırlar.

Kişinin kusurlarını gidermesini ve gerçek iyiye yönelmesini engelleyen “iyi insan” olduğuna dair zannı veya nefsi temize çıkarma tutumu, sadece kötü örnekleri görmenin sonucu değildir. Bazen kolayca elde edilen dünyevî servet, makam, itibar ve rahatlık da insanlara “Allah’ın sevgili kulu” olduklarını düşündürebilir. Varlık ve makamla belki daha zor bir imtihana tabi tutulduğumuzu unutup, “Her dileğim kabul edildi; demek ki Allah beni seviyor” zannıyla yine nefsi temize çıkarıp mükellefiyetleri terk etmekten kaçınmalıdır. Zira ayet ve hadislerde defalarca kez tekrarlanan “Nefsinizi temize çıkarmayın!” ikazına uymadan, Allah’ın sevgili kulu olmak mümkün değildir.

İman sorumluluk yükler

Sözün başında ‘iyi insan’ın İslâmî ölçülerle tanımlanması gerektiğini, bu ölçülere göre Müslüman kimliğini kuşanmanın ilk şart olmakla beraber yeterli olmayacağını söylemiştik. Ardından kimlerin iyi insan sayılamayacağını, bu konudaki yanlış tutumlara dikkat çekerek anlatmaya çalıştık. Şimdi “iyi insan kimdir?”, “iyi insan olmanın ‘Elhamdülillah Müslümanım’ dedikten sonraki şartları nelerdir?” sorularına cevap arayalım. Aslında daha önce mealini verdiğimiz Bakara suresi 177. ayette iyi insanın nitelikleri sayıldıktan sonra, “İşte bunlar takva sahibi ve sadık olanlardır” buyurularak, bu sorulara da cevap veriliyor.

Ayet ve hadislerde iyi insanların Allah katındaki makamlarını veya o makamlarda bulunanların bir vasfını ifade etmek üzere müttakî ve sadık kavramlarına ilaveten “ashabü’l-meymene”, “salih”, “berr”, “mukarreb”, “muhsin”, “velî” gibi kavramlar da kullanılır. Bunların tamamının ortak özelliği, sorumluluklarını titizlikle yerine getirerek iyi bir kul ve hakiki bir mümin olmaya, Allah’ın rızasını kazanarak O’na yaklaşılmaya, böylece ihsan makamına ulaşmaya çalışmalarıdır.

Şu halde iyi insan iman eden ve imanının gerektirdiği sorumlulukları en güzel şekilde yerine getiren insandır. Hayatını Allah ve Rasulu’nün (s.a.v.) koyduğu ölçüler dairesinde yaşayan kişidir. İslâm’ın ölçüleri ve insanın sorumluluğu ayet ve hadislerde, Ehl-i Sünnet âlimlerinin kitaplarında sayılmıştır. İyi insan, Allah’ın kendisine taşıyabileceği kadar sorumluluk yüklediğinin bilinciyle bunların hepsini birden dikkate alarak gücü nispetinde hayatına geçirir.

İyi olmakla yetinmeyip daha iyi, en iyi olmaya gayret ederken de gözettiği hedef, kazanacağı sevaptan ziyade Allah Teâlâ'nın rıza ve hoşnutluğudur.

Öyleyse gelin, bir müslümanı iyi insan yapan sorumlulukları bir kere daha hatırlayalım.

İyi insan Allah'a karşı sorumludur

- İyi insan Allah Teâlâ'ya iman etmenin icabı olarak yalnız O'na kulluk eder, O'na güvenir, O'ndan yardım ister. İnancı, itaati ve ibadeti gönüldendir. Elest Meclisi'ndeki ahbine sadık kaldığı için başka hiçbir varlığı ilahlaştırarak Allah'a şirk koşmaz. Atalarının örfünü, çoğunluğun tercihini, hâkim zihniyetin kabullerini değil, Allah'ın emir ve yasaklarını gözetir. İbadetlerini sırf Allah rızası için, bir şükür ifadesi olarak ihlâsla ve titizlikle yapıp riyadan sakınır. Namazlarını huşu içinde dosdoğru kılar, zekâtını yüksünmeden verir, orucunu bütün uzuvlarıyla tutar, güç yetirir yetirmez iştiyakla hacca niyetlenir. Farzlarla yetinmeyip nafilelerle Rabbine yaklaşmaya çalışır.
- Yaratılışa ilgili ayetleri okuyarak yaratılanlar üzerinde tefekkür eder. Böylece Cenab-ı Hakk'ın kudret ve azametini yakînen iman eder, O'nun yüceliği karşısında aczini anlar. Kur'an-ı Kerim başucu kitabıdır; okuduğu her ayetle imanı olgunlaştır.
- Her şeyin Allah'tan olduğunu bilir, O'ndan gelen nimete de külfete de rıza gösterir, asla şikâyet etmez. Ayakta iken, otururken, yanı üzere yattığında Allah'ı anmaktan geri durmaz, Allah dediğinde kalbi ürperir. Rabbinin huzuruna günahlarla yüzü yerde çıkmaktan, azabına uğramaktan çekinir; dua ile, tövbe ile gece gündüz O'ndan bağışlanma diler. Hata yaparak Allah'ın gazabına maruz kalmaktan korkar ama O'nun rahmetinden de asla ümit kesmez.
- Hakikati gizlemez, hakkı söylemekten çekinmez. İnkârcılara karşı Allah yolunda malıyla ve canıyla cihat eder.
- Üzerine farz olan bilgileri öğrenir. İnsanları güzel sözler ile Allah'ın dinine çağırır. Bilmediği konularda hüküm vermekten kaçınır. Peygamberimiz'e (s.a.v.) hitaben gelen "De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin" (Âl-i İmran, 31) ayeti gereği, Sünnet-i Seniyye'ye sıkı sıkı sarılır.

İyi insan çevresine karşı sorumludur.

İyi insan içinde bulunduğu topluma ve yaşadığı çevreye karşı sorumluluklarını layıkıyla yerine getiren insandır. Bu çerçevede;

- Başta yakınları olmak üzere herkese yardım eder. Anne babasına ikramda bulunur, onlara “öf” bile demez. Akrabalarını gözetir, sıla-i rahimi aksatmaz.
- Kimseye yük olmaz, elinden ve dilinden kimseye zarar gelmez, kimseyi incitmez.
- Kendisi için istemediğini mümin kardeşleri için de istemez.
- İnsanları karşılıksız sever, yaptığı iyiliği başa kakmaz.
- Akrabasına, yetimlere, yoksullara, düşkünlere, yolda kalmışlara, mağdur olanlara darlıkta da bollukta da infak etmeye çalışır.
- Bütün müminleri kardeş bilir, onlar arasında ırk, renk, dil ayırımı yapmaz. Kimseyle alay etmez, kimseyi kötü lakapla çağırmaz.
- Kardeşlik hukuku gereği müminlerle selamlaşır, sohbet eder, hediyeler; gelmeyene gider, esirgeyene verir, kendisine kötülük yapanı affeder.
- Alçakgönüllü, güler yüzlü, nazik, edepli, müşfik ve merhametlidir.
- Müslümanım diyenin imanını sorgulamaz, bir zan üzere kimseyi suçlamaz, kardeşlerine lanet okumaz.
- Mescitle ve cemaatle ilgisini kesmez. Güzel geçimlidir; akıl danışır, istişare eder.
- İyi insan yalan söylemez, kimseyi aldatmaz, emanete ihanet etmez.
- Vefalıdır. Verdiği sözde durur, yaptığı anlaşmayı bozmaz.
- Az konuşur, hayır söylemeyecekse susmayı tercih eder.
- Adil ve güvenilirdir. İçi dışı bir, özü sözü doğrudur.
- Yetimin hakkını yemez, ölçüyü ve tartıyı doğru yapar.
- Misafirine ve komşusuna ikram eder.
- Önce kendi nefsini sonra başkalarını iyiliğe yönlendirir, kötülükten sakındırır.

- İnkârcılara karşı izzetli ve sert bir duruş gösterir ama onların ilahlarına sövmez.
- Açıklanınca hoşuna gitmeyecek şeyleri sormaz.
- Kargaşa zamanlarında akl-ı selim ile hareket eder, fitne ateşini alevlendirecek tutumlardan kaçınır.

İyi insan izzetini korur

İyi insan mümin olduğu için izzetli ve şerefli dir. İzzetini muhafaza etmek için hem kendi öz saygısını, hem başkalarının nezdindeki itibarını zedeleyecek tutumlardan kaçınması, yani mümin sıfatıyla kendisine karşı sorumluluklarını da yerine getirmesi beklenir. Bu da İslâm'ı içselleştirmeyince mümkün olmaz.

İslâm'ı içselleştirmek, bâtını da Kur'an ve Sünnet ölçüleriyle imar etmek, kalbi tasdik ettiği iman üzere sabit kılmaktır.

Böyleleri;

- Allah için sever, Allah için buğz eder.
- Dünyaya meyli yoktur. Aza kanaat eder, helalinden kazanır, her halükârda şükreder.
- Fasıkların verdiği haberlere her zaman şüpheyile yaklaşır.
- Kötü huylardan uzaktır. Kendini beğenmez, hep kusurlu ve eksik görür.
- Kimseye haset etmez, kin tutmaz.
- Öfkesine hâkimdir.
- Musibetlere, zorluklara, uğradığı haksızlıklara sabreder.
- Cömert ve fedakârdır. Komşusu açken tok yatmaz, zulme seyirci kalmaz.
- Cesur ve kararlıdır. Hakkı söylemek ve savunmaktan çekinmez, kınayıcıların kınamasından korkmaz.
- İyi insan mutedil insandır. Az yer, az uyur.
- Hayâ sahibidir; iffetini ve mahremiyetini korur.
- Cahillerle tartışmaz, herkese yumuşaklıkla muamele eder.

- Telaşlı ve aceleci değildir.
- Faydasız şeylerden yüz çevirir, vaktini boşa harcamaz.
- Yapamayacağı şeyleri söylemez.
- Çalışkan, azimli fakat aynı zamanda ihtiyatlıdır.
- Yeminini bozmaz, adağını mutlaka yerine getirir.
- Maddi ve manevi temizlik hususunda titizdir. Kılık kıyafetine, oturup kalmasına dikkat eder.
- Ölümü çokça düşünür, ahiret hazırlığı içinde olur.
- Günahlardan ve şüpheli şeylerden kaçınır. Bir günah işlemişse pişman olup derhal tövbeye yönelir.

İyi insan olmanın yöntemi

Meselenin özü şudur ki, mutlak anlamda iyi, güzel ve mükemmel olan Allah Teâlâ'dır. İnsan O'na yaklaştığı, O'nun rızasını ve sevgisini kazandığı nispette iyi insan, güzel insan, olgun insan olur. Bir yakınlık nispeti esas alındığına göre, iyi insan olabilmek hem bir arınma ve terbiye sürecini yaşamakla, hem de bu sürecin gittikçe yükselen mertebelerini aşmakla mümkün. Yani iyi insan yanında "daha iyi insan", "en iyi insan" da söz konusu. Bu demektir ki iyi insan olabilmek, bilgi kadar bir üst mertebedeki örneği gözetmeyi de gerektiriyor.

Nitekim Cenab-ı Mevlâ, iyi insan olmanın şartlarını insanlığa vahiyle bildirmekten başka, örneklerle göstereceğini diye Efendimiz'i (s.a.v.) "usve-i hasene" (güzel örnek) kılarak göndermiştir. Bu sebeple bizim irfanımızda iyinin de iyisi insanları, takva sahibi salih müminleri, muhsinleri, sadıkları, ebrâr ve mukarrebûndan Allah dostlarını örnek almak iyi insan olabilmeyenin en etkili yöntemi sayılmıştır.

Allah dostlarını örnek almak için onlarla irtibatlı bulunmak gerekir. Görüldüklerinde Allah'ı hatırlatan, Allah'ın zikrine vesile olan bu mübarek insanların meclisinde bulunmak, kendimize gelmenin, kulluğumuzu hatırlamanın, şeytandan ve günahlardan uzaklaşıp Hakk'a ve hayra yönelmenin, kalbi saflaştırmanın ve nefsi tezkiyenin imkânıdır. Bunlar da kişiyi iyiliğe götüren yolun zeminidir.

Ayrıca sahabi efendilerimizin, evliyaullahın, sâdât-ı kiramın hayatlarını ve menkıbelerini okuyup öğrenmek ve onların örnekliklerinden istifade etmek de iyi insan olmaya vesiledir. Ama en önemlisi Rasul-i Ekrem'i (s.a.v.) örneğiğidir. Zaten diğeri bütün Allah dostları Peygamber'in (s.a.v.) mirasçısı olarak O'nu örnek aldıkları, bizi O'nun izine davet ettikleri için örnek kabul edilmektedirler.

Rasul-i Zîşan (s.a.v.) iki cihan serveridir. Yaratılmışların en güzeli, en mükemmeli, en şerefli, en iyisi, en hayırlısıdır. Çünkü O güzel ahlâkın zirvesidir ve Allah'ın "habib"i, yani en sevgili kuludur. Öyleyse insan Rasul-i Ekrem'e (s.a.v.) benzediği O'nun ahlâkıyla ahlaklandığı, O'na tabi olup sünnetini yaşadığı ölçüde iyi insandır.